

3.77x18.58	1/3	עמוד 1	the marker - הארץ	23/08/2023	87297439-9
מכון אהרן למדיניות כלכלי - 84260					

ההון שזרם להכשרת חרדים להייטק לא הזיז את המחט

מאות מיליוני שקלים הושקעו לאורך השנים בהכשרת גברים חרדים להייטק, ואינספור גופים פרטיים וממשלתיים היו מעורבים בנושא. ואולם בגלל ריבוי התוכניות ומאחר שאין גורם אחד שמתכלל את הפעילות — קשה לזקק תובנות ברורות לגבי מידת הצלחתן.

על דבר אחד יש הסכמה בקרב כל המעורבים: למרות השקעה ניכרת של כסף ומשאבים, בכל הקשור להשמה, לא הושגה הצלחה עד כה בהכנסת מסה שתשפיע על שיעור החרדים בענף.

מדי שנה הצטרפו להייטק 155 גברים חרדים בממוצע. מבין אלה שעברו הכשרות מקצועיות של כ-12 חודשים, השתלבו בענף פחות מ-15% בממוצע; מבין אלה שעשו תואר מדעי, כ-46% השתלבו בהייטק; ואילו בקרב בוגרי בית הספר של מקצועות המחשוב של צה"ל, 98% השתלבו כעת המדינה עומדת להשקיע 60 מיליון שקל בתוכנית ענק להכשרת גברים חרדים להייטק, מתוך הכנה שנדרש מהלך גדול וממומן היטב. "התוכנית אמורה להגדיל את מספר הגברים החרדים בתעשייה פי עשרה", אמר מנכ"ל משרד העבודה ישראל אוזן.

קורין דגני

הכתבה המלאה בעמ' 12-13

המדינה הזרימה הון להכשרות גברים חרדים להייטק, עד כה ללא הצלחה גדולה

מאות מיליוני שקלים שהועברו עד היום לתוכניות הכשרה של גברים חרדים להייטק לא הצליחו להגדיל משמעותית את מספרם בענף • בקרוב צפוי האוצר לאשר 60 מיליון שקל לתוכנית הכשרה אחת, בתקווה כי היא תצליח לשנות את התמונה ולהכשיר להייטק מסה של עובדים ללא לימודי ליבה

הקשורים לורוע העבודה בנתנת אינדיקציה מסוימת על מידת ההצלחה שלהם, ועל היקף ההשקעה: תוכנית מעלות עוסקת בהכשרת גברים חרדים לשיירות אורחית בתחום המחשוב, בעלות של 1.2 מיליון שקל. מבין 35 שסיימו את השירות האורחית, הרוב המכריע עובד בתחום, בשכר ממוצע של 17 אלף שקל. תוכנית קודקוד עוסקת בהכשרת גברים חרדים לקראת שירות ביחידות טכנולוגיות. מתוך 110 משתתפים, כ-90% עברו מיונים של צה"ל; 9 מיליון שקל תוקצבו לתוכנית הנועדה לצמצם את הנשירה של חרדים שולמדים תואר במקצועות המחשב; תוכנית נוספת, בעלות של 7 מיליון שקל, נועדה לממן שוברים להכשרה מקצועית במכללות פרטיות, למאות גברים ונשים. השוברים ניתנים לתלמידים בארבע אבני דרך, במקביל להתקדמות הלימודים. לפי הנתונים — רק 18% זכו לקבל את השובר הרביעי והאחרון, הניתן לאחר השמה במקום עבודה, מה שמעיד על שיעור הצלחה נמוך מאוד.

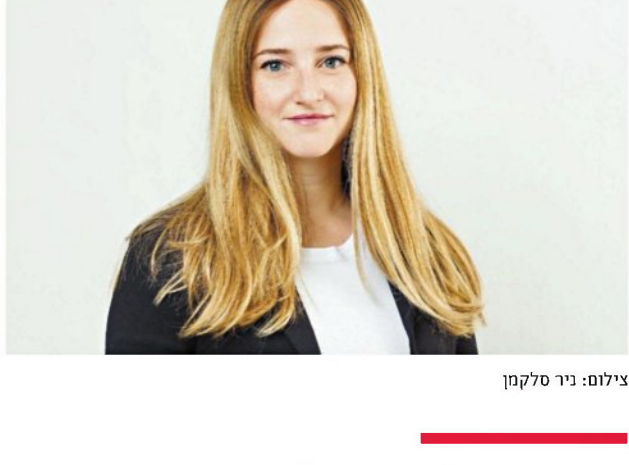
המחזור הראשון של התלמידים החרדים בתוכנית מיגו, שיצא לדרך בספטמבר 2022. "שמנו את כל הז'יטונים בתוכנית" צילום: ציון Mego

צילום: ריקי רייכמן

איציק קרומבי: "אם היינו פותרים את נושא השתלבות החרדים בשוק העבודה כבר לפני כמה שנים, הקרע שיש היום בין חילונים לחרדים לא היה מתרחש"

ברשות ממשלתיות, בין השאר בנתוני רשות המסים (לא מדויק ברובוהי שמי, אלא בהשתייכות למגור) שיאפשר בעתיד מחקרים על החברה החרדית. "הגענו לרמת דיוק של 95%, מה שיאפשר לנו בהמשך לקדם מחקר שנמצא בשלבים ראשוניים ובודק גם את הכדאיות הכלכלית". סקירה חלקית של מיזמים

צילום: ניר סלקמן

יהודית מילצקי: "הרבה תוכניות מבטיחות הכשרה קצרה ושכר גבוה. אבל ברובן אין סינון ראוי, ובסופו של דבר מעט גברים חרדים באמת מצליחים להשתלב"

מעורבים בנושא — באופן עצמאי או בשיתוף פעולה עם גופים אחרים. בגלל ריבוי התוכניות והגורמים המעורבים בהן, ומאחר שאין גורם אחד שמתכלל את הנושא, קשה לוק תוכנות ברורות לגבי הצלחה וכישלון, או לגבי הכדאיות הכלכלית של הכשרת גברים חרדים להייטק. בעיה מרכזית היא מחסור

קורין דגני

ביום האחרון של אוגוסט, ברחוב רבי עקיבא בבני ברק, צפוי להתקיים "אירוע מש"מח ומעורר תקווה" — כך לפי ההודעה ששוגרה לטלפונים של המוזמנים. על הפרק: אירוע תחילת השנה של מיגו, תוכנית להכשרת גברים חרדים להייטק. היעד של התוכנית מצוין בהזמנה: להכשיר 2,000 מתכנתים חרדים בתוך שלוש שנים.

"והתוכנית הכי ממומנת אי פעם להכשרת גברים חרדים להייטק", אומר איציק קרומבי, הרוח החיה מאחורי תוכנית מיגו. "היא כוללת שילוב כוחות של גורמי ממשלה, פילנתרופיה וחרדות הייטק, מתוך הבנה שצריך לעשות מהלך גדול, לייצר מסה של אנשים ומומנטום משמעותי, שישנו את המגמה". המגמה המדוברת היא ההשתלבות של גברים חרדים בהייטק, שמתקדמת טיפין טיפין, בצעדי צב, ומשתרכת הרבה אחרי ההשתלבות של הנשים החרדיות בענף.

בעתיד הקרוב, ולאחר שיאושר בוועדת הכספים של הכנסת, צפוי משרד האוצר לתת אישור סופי לתקציב המיועד לתוכנית מיגו: 60 מיליון שקל שיצטרפו ל-60 מיליון שקל שמקורם בפילנתרופיה, סך הכל 120 מיליון שקל לתוכנית, לתקופה של שבע שנים.

"יותר מ-2,000 חרדיות הצטרפו להייטק בשנה שעברה, ואנחנו רואים שם מגמות שייפור בפיריון ובאיכות התעסוקה. גם בתוכניות האלה אנחנו משקיעים לא מעט זמן", אומר מנכ"ל משרד העבודה, ישראל אוזן. "אבל האתגר הגדול מבחינתנו הוא שילוב גברים חרדים בהייטק, והתוכנית שבה הושקע הכסף אמורה להגדיל את מספרם בתעשייה פי עשרה".

הציפיות גבוהות ועיני הענף לפחות בקרב הגורמים העוסקים בשילוב חרדים וחרדיות בהייטק — בשוואות לראות אם החזון של קרומבי יצליח איפה שרבים אחרים נכשלו. במיגו לא המתונו שיעני הכסף מהממשלה, והשתמשו בנותיים בכספי הפילנתרופיה: מחזור ראשון של 100 תלמידים יצא לדרך בספטמבר הקודם; מחזור שני של 150 איש יצא לדרך בפברואר; ומחזור שלישי צפוי להתחיל אחרי החגים, גם הוא יכול ל-150 תלמידים. מאחר שמדובר בלימודים

בקרב גברים חרדים?

"פנו אלינו יותר מ-4,000 גברים, רים, ולקחנו בערך אחד מכל עשרה. הגיל הממוצע הוא 27-28, רובם נשואים, בלי רקע תעסוקתי. תני לגבר חרדי יותר קשה, הוא צריך להיות הרבה יותר טוב מגבר בחברה הכללית שעשה בגרות ואז תואר, וגם אם הוא בינוני הוא הצליח לרכוש את הכישורים הדרושים ויכול להיות עובד טוב. החרדי, בגיל 26 מתחיל מאפס, וצריך להיות ממש טוב. לכן, אנחנו חייבים לקחת אנשים שהם הכי טובים שיש".

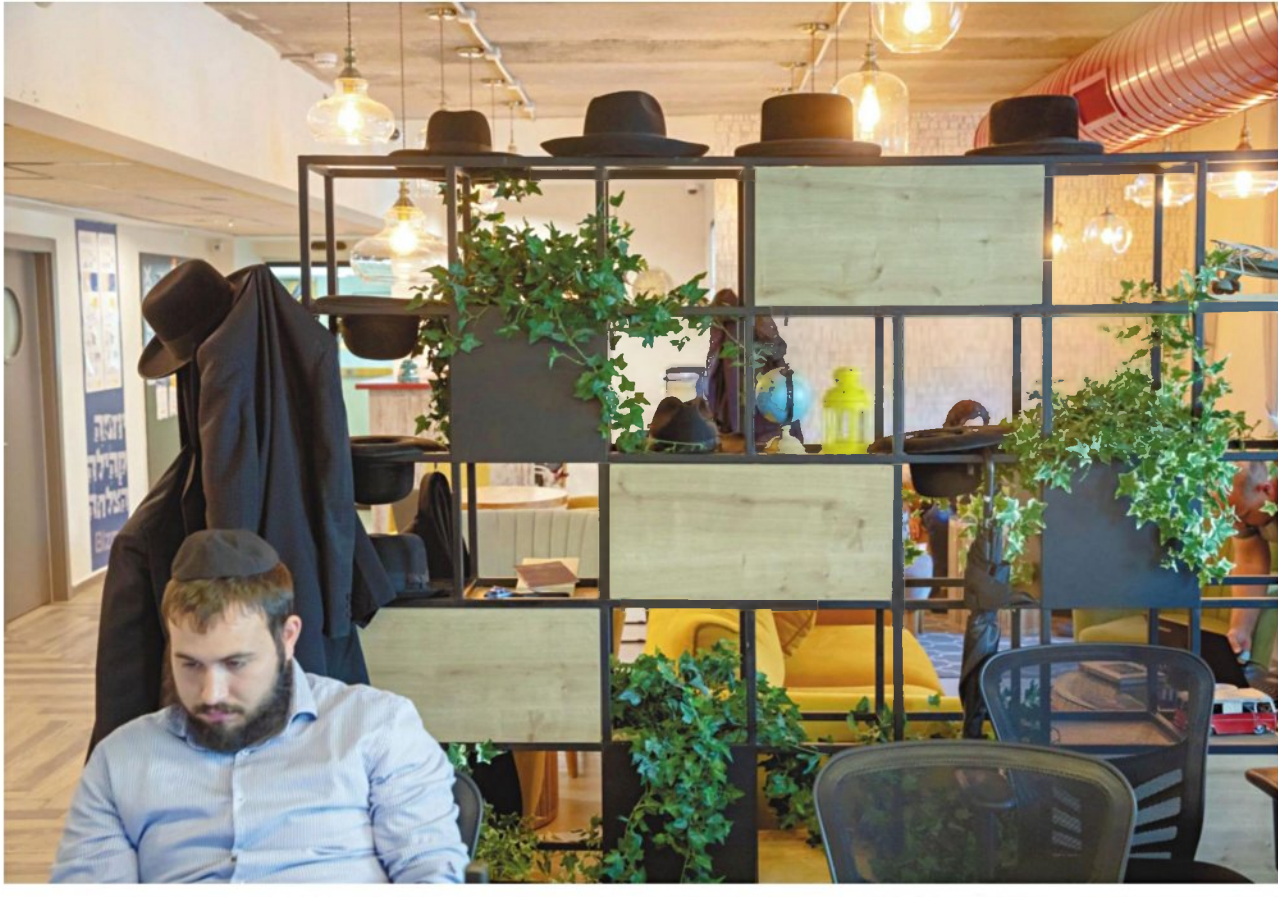
עד כה, מספר קרומבי, שיעור הנשירה במחזור הראשון נמוך, כ-7%. האם הוא מכוון את העובדים ללב ההייטק הישראלי? "אנחנו לא עושים השמה, אלא נותנים להם את הכלים כדי שייצאו בעצמם עבודה. כל אחד יבחר לאן ללכת. אחד ילך לעבוד בוויסקי, השני במקום מותאם יותר לחרדים כמו הר חוצבים בירושלים או בנק הפועלים". קרומבי רואה בעבודתו שליחות, ומקווה כי המעסיקים בהייטק יבינו גם הם את גדול השעה.

"הצד של המעסיקים הוא מורכב, כב, בעיקר על רקע המצב הפוליטי, טיי, אומרת מיכל פרנקל, פרופסור לסוציולוגיה מהאוניברסיטה העברית, שחוקרת העסקה של נשים חרדיות בהייטק.

לדבריה, "חרדים אינם קבוצה אחת, וברור שחרדים מודרניים משתלבים ללא דרישות להפרדה מגדרית. אבל בקרב הרוב, הסוגיה של הפרדה מגדרית נהפכת להיות יותר מרכזית בזהות החרדית ולכן זה נהפך למכשול בהשגת תלבות שלהם, גם מנקודת מבטם וגם מבחינת החברה הכללית. בניגוד לנשים, במקרה של גברים חרדים, החשש הוא שזה יובא על חשבון הנשים שעובדות עימם. לכן, חלק מתהליך ההכשרה צריך להיות לעבודה עם נשים".

ד"ר היון אומר על השתלבות חרדים במרחב ההייטק החילוני כי "זו שאלה שעד היום נדונה באופן הפוך: איך אנחנו, נשים וגברים חרדים, מצליחים להשתלב במקומות עבודה בלי שישפיעו עלינו לרעה? כיום גברים חרדים הם עדיין מיעוט, בעיקר בהייטק. השאלה הגדולה היא איך אנחנו מצליחים לעשות את אותה השתלבות מתבדלת - לשמור על היכולת שלנו להישאר חרדים, להישאר עם הזהות החרדית שלנו - ויש כל מיני אסטרטגיות.

"מה יקרה ביום שיהיו יותר גברים חרדים בהייטק? המחשבות מראים שגברים חרדים דווקא הרבה יותר מכילים מנשים חרדיות. מבחינת הפרדה - לנשים היא חשובה יותר במקומות עבודה, וגם מבחינת השתתפות באירועים של החברה - נשים מסתייגות מכך יותר. אם וכאשר ואני לא רואה את זה קורה בטווח הקרוב, יהיו הרבה יותר גברים חרדים במקומות עבודה, ברור שזה ישפיע. אם זה טוב או לא טוב, זאת כבר שאלה ערכית. לדעתי אין מקום לחשש".

מתחם העבודה ביזמקס בירושלים. 4% מהגברים החרדים המועסקים עובדים בהייטק ו-20% בתחום החינוך צילום: אמיל סלמן

שיעור השתלבות של גברים חרדים בהייטק, לפי מסלול הכשרה*

בוגרי יחידות טכנולוגיות	בעלי תואר מדעי	הכשרות מקצועיות**
אורך המסלול: 3 שנים שיעור השתלבות בהייטק: 98%	אורך המסלול: כ-40 חודשים שיעור השתלבות בהייטק: 46%	אורך המסלול: כ-12 חודשים שיעור השתלבות בהייטק: 15%

*ממוצע של 2012-2019 **פרטיות ומחשבתיות מקור: מכון אהרן למדיניות כלכלית, המכון החרדי למחקרי מדיניות

הלה אקסלרד: "המדינה משקיעה הרבה כסף כדי להביא את הגברים החרדים לטופ של שוק העבודה. האם זה שווה את ההשקעה? אני באמת לא יודעת"

צילום: אורן שלו

עושים מה שצריך כדי שזה יקרה. אנחנו נכנסים לתקופה הכי מורכבת שיכולה להיות מכל היבט שהוא: ההייטק במשבר, היחסים בין חילונים לחרדים. בנוסף, אנחנו מביאים ג'וניורים, הנדסאים חרדים. יש לנו אתגר משולש. מצד שני, אנחנו רואים שהחברות מבינות שיש פה פוטנציאל גדול. לפני שנתיים השיח היחידי היה מחסור בהון אנושי. המשכורות היו אסטרטגיות. היינו בסרט, ונחזור לאותו סרט. ייקח חודשים או שנים. אנחנו אומרים לתעשייה, 'בואו תהיו חכמים, תכינו את עצמכם לקראת היום הזה'".

קרומבי עצמו הוא הייטקי סט ויום הייטק לשעבר, שמקדיש כיום את חייו להכשרה ותעסוקה של חרדים, וגם כתב ספר בנושא. "מכרתי את החברה ועברתי לעשות את זה באופן מלא, כי השתלבות חרדים זה אחד האתגרים הכי חשובים והכי משמעותיים שיש, ואם היינו מצליחים לפתור אותו לפני כמה שנים, אז מה שקורה כיום במדינה - הקרע בין חילונים לחרדים - לא היה קורה", הוא אומר.

עד כמה יש היענות לתוכנית

נופלים מהגשה. גם אם עכשיו יבוא האדמו"ר מגור וימצאו דרך להכניס לימודי ליבה לבתי הספר, זה יספיק רק עוד 20 שנה. אז מה נגיד, זה דור אבוד? הולך לעזאזל? זה לא חכם. מה גם שהטענה צודקת רק בחלקה - כי תלמיד חרדי מלכתחילה מסובסד פחות על ידי המדינה. הבעיה היא שבמשך הרבה שנים הוא לא מייצר הכנסה. ד"ר אליעזר היון, חוקר במכון ירושלים למחקרי מדיניות וחרדי בעצמו, מספר כי "בערך 4% מהמועסקים החרדים עובדים בהייטק, לעומת כ-20% מהגברים המועסקים עובדים במקצועות שקשורים לחינוך".

איך נתפס בקהילה גבר שיוצא לעבוד בהייטק? "השאלה היא רחבה יותר: האם בכלל לצאת לעבודה? לע"ז וכו' הכולל? ברגע שיוצאת, זה כבר פחות קריטי לאן הלכת", אומר היון, המתגורר במודיעין עילית. "אבל זה כן מוביל לדיון מרתק של עבודה בתוך או מחוץ לקהילה. גם בהייטק יש עבודה בתוך הקהילה, מיוזמים חרדיים. מחוץ לקהילה השכר כמוזן גבוה יותר, והסביבה שמרנית פחות. 'אצל נשים המצב שונה בתכ"ל. קודם כל כי הן לומדות בסמינרים לימודי ליבה, ואז יכולות לבחור ללמוד במגמת הייטק (כמסגרת מה"ט). דבר שני הוא השכר הגבוה בהייטק, שהוא גורם אטרקטיבי עבור תלמידי ישיבות. בחור רציני מיישבת חברון למשל

משקיעה הרבה כסף כדי להביא אותם לטופ של שוק העבודה. האם זה שווה את ההשקעה? אני באמת לא יודעת". אבי שניר, מנכ"ל Elevation שעוסקת בהכשרות להייטק, אומר כי "בכל הקשור להכשרת נשים חרדיות להייטק, המדינה משקיעה 25-30 אלף שקל בתלמידה (לא כולל את מה"ט - הכשרת הנדסאים). אבל מי שרוצה להכניס גברים חרדים לשוק התעסוקה צריך לייצר שתי מדרגות: אחת שתביא אותם להיות בעלי כישורי עבודה דומים לאנשים שיוצאים מחינוך ממלכתי, ועוד אחת של הכשרה מקצועית. במקרה כזה צריך שתעשיית ההייטק תמשיך להתגמש לגבי הדרישה שלה לעובדים עם תארים אקדמיים".

הכשרת גברים אכן תובענית יותר, וקרומבי אומר כי התקשור לתלמידים עם סביב 70 אלף שקל, הכסף המזוהה לתוכנית אמור לפצות על הפער העצום שהתחיל עם הוויתור על לימודי ליבה? קרומבי אומר על לימודי הליבה כי הוא "מבין שצריך לתת קץ את הגשר, אבל בינתיים אנשים

שיעור החרדים בתעשייה. ד"ר של מכון אהרן בשיתוף המכון החרדי למחקרי מדיניות בדק את התוספת השנתית הממוצעת של גברים חרדים להייטק ב-2012-2019, לפי מסלולים.

על פי הדו"ח, שאחד מחוקרי ריו הוא קרומבי, מדי שנה הצטרפו להייטק בממוצע 155 גברים חרדים: מבין אלה שעברו הכשרות מקצועיות של כ-12 חודשים (פרטיות וממשלתיות), הגיעו בממוצע פחות מ-15% לעבודה בענף (בערך 30 איש בשנה); מבין אלה שעשו תואר מדעי, כ-46% השתלבו בהייטק (בערך 30 איש בשנה); ואילו בקרב חרדים בוגרי בסמ"ח (בית הספר למקצועות המחשב של צה"ל), ששירתו בצבא שלוש שנים, השתלבו 98% בהייטק - כ-90 אנשים בממוצע מדי שנה. בפועל, הצבא הצליח משמעותית יותר מכל גוף אחר לדבריו ד"ר הלה אקסלרד, חוקרת בכירה במכון אהרן ואחת מכותבי המחקר, "למרות ההשקעה האדירה, שיעור הגברים החרדים בהייטק נותר סביב 1%. שאלנו את עצמנו למה, ועם זה יצאנו לדרך. גילינו כי הסיכוי של גבר חרדי להשתלב בהייטק בלי בגרות וכלי תואר הוא מועט - כ-2.5%. מבין הגברים שעשו תוכניות הכשרה פחות מ-15% הצליחו להשתלב בתעשייה. תחשבי כמה תסכול כרוך בכך: הם ויתרו על הכנסה (של תלמיד כולל; ק"ד), עשו דרך ארוכה וקשה בלימודים, שילמו על כך מחיר חברתי - ובסוף לא הצליחו להשתלב".

לדבריה אקסלרד, "ניסינו לראות מה צריכה לכלול תוכנית הכשרה לגברים חרדים כדי שתצליח. על בסיס ההמלצות שלנו קרומבי ייסד את תוכנית מייגו, שמיישמת את המלצות המחקר: היא ארוכה, אינטנסיבית וכוללת הרבה מאוד שעות לימוד. מלמדים בה אנשים מהתעשייה, ויש מלגת קיום שעות זרות לאנשים לגשר על הפער שבו אין הכנסות. מסקן לראות עד כמה זה יצליח".

אבל גם אקסלרד אומרת: "לא בדקנו את יחס העלות-תועלת. לוקחים אנשים בלי רקע, בלי מתמטיקה וכלי אנגלית. המדינה לעובדים עם תארים אקדמיים".

צילום: אלי קובין

אליעזר היון: "מה יקרה ביום שיהיו יותר גברים חרדים בהייטק? המחקרים מראים שגברים חרדים דווקא הרבה יותר מכילים מנשים חרדיות. אין מקום לחשש"